

PETITA HISTORIA DEL MEU «ABANS DE L'ALBA»

Lluís FERRAN DE POL *

El llibre *Abans de l'Alba* va lligat a uns anys dramàtics de la meua vida. Des de l'any 1933 jo era Llicenciat en Dret i Oficial de Complement d'Artilleria. Tenia 22 anys i em preparava per a unes oposicions a Notari. Em quedaven tres anys per a participar-hi ja que s'havien de tenir 25 anys. Però la meua vocació literària m'empenyia també a lectures variades i a tímids intents de creació. Retirat al solitari i estimat Mas Vilà de Vallgorguina, estudiava, llegia, i provava d'escriure. L'haver assolit un premi, l'any 1934, d'un jurat jocfloralesc presidit pel gran escriptor Ruyra, m'estimulava.

L'alçament militar dels Generals Mola i Franco el 18 de juliol de l'any 1936, s'oposava als ideals tímidamente socialitzants i autonòmics de La Segona República Espanyola, proclamada el 1931. I com que jo, malgrat trobar-los d'insuficient aplicació, participava d'aquells ideals, en esclatar la guerra em vaig incorporar a l'Exèrcit Republicà. Primer vaig ser Instructor de les Milícies Populars i després feia tota la guerra principalment als fronts d'Aragó i a la Batalla de l'Ebre, on em van ferir lleument. Mentrestant i en plena guerra, havia recollit un aplec de contes i els trametia al Premi «Narcís Oller», acabat de crear per la Generalitat de Catalunya. Val a dir jo buscava el simple estímul d'algun vot que m'animés, si l'assolia, a seguir escrivint. Vaig tenir més sort ja que se m'atorgà el *Premi Narcís Oller* amb un recull de contes que havia titolat

---

* Abans de tota altra cosa, em plau de donar les gràcies a les entitats organitzadores d'aquest acte, dedicat a les «Perspectives Antropològiques en el món Maia». A la «Sociedad Española de Estudios Mayas», «Departamento de Antropología de América», a la «Facultad de Geografía e Historia de la Ciudad Universitaria de Madrid» i a la «Comissió d'Amèrica i Catalunya 1992». Condidero un gran honor aquesta invitació a participar en un acte en el qual prenen part els millors especialistes d'iconografia, epigrafia, arqueologia, lingüística i etnohistòria. A tots ells moltes gràcies.

Triptic. Assolit en plena guerra, aquest estimul tingué una gran significació per a mi.

Mentrestant, la guerra anava malament. Vam haver de repassar l'Ebre i retirar-nos compatent. El final fou ràpid. El 26 de gener del 1939 Barcelona era ocupada pels sublevats. Fou suprimida la Generalitat i l'Estatut d'autonomia. Finalmente vaig passar la frontera amb la meua unitat. No vam obligar els soldats a seguir-nos: els vam deixar triar. O venien amb tot ordre, o podien quedar-se. Nosaltres vam ser internats al camp de concentració situat a les platges de Sant Cebrià. Sense ni barraques i amb prou feines menjar, hi vaig fer vida —per a dir-ho d'alguna manera—, fins que el Comitè Britànic d'Ajut a Espanya me'n va alliberar. Segurament hi va influir el *Premi Narcís Oller*, aconseguit, com he explicat, el 1937.

Després de llargues i angoixoses esperes, érem embarcats a Sète, al vaixell *Sinaïa*, d'unes quinze mil tones de desplaçament. Com a solter em va tocar dormir a les bodegues en unes improvisades màrfegues. M'hi vaig sentir com en un palau després dels humits insomnis a les platges del camp de concentració. Les abundants menges del vaixell em semblaven un renovat banquet diari. Tot plegat era tan bonic que gairebé no m'ho creia. Però sí, no somniava, ens preparàvem a la llarga travessia que ens portaria al país acollidor: Mèxic. Un Mèxic obert i generós, presidit per un home extraordinari: Lázaro Cárdenas.

La meua imminent sortida cap a les Amèriques, em recordava els navegants amb què comptava la meua família. De part de pare, des d'inicis humils, havien baixat a Arenys de Mar —vivien a Arenys de Munt com a camperols—, en els moments en què, suprimides les restriccions castellanes, se'ns permetia als catalans la navegació d'altura, és a dir, fins Les Amèriques. De part de mare proveníem d'una família de la petita noblesa pirinaica. Prop d'aquí, de Girona, els de Pol encara són propietaris de la vella casa pairal a Monfullà. Un fadríster baixà a estudiar a l'Escola Nàutica d'Arenys dirigida i fundada per Josep Baralt i Torres, també navegant d'altura bona part de la seva vida.

En aquells moments, en l'angoixa de l'exili, jo sentia una viva curiositat pel que m'esperava: ¿com seria Mèxic?... Mèxic fou una menavella que m'enamorà des del primer moment. En arribar, a Veracruz, m'obsessionava i m'enmandria el lent vol dels «zopilotes» que, nombrosíssims, tacaven de negre el cel blau; però calia buscar-me una feina i a Veracruz era difícil trobar-la. Me'n vaig anar a la ciutat de Mèxic. Vaig conèixer un grup de joves que, en saber que aspirava a cultivar el periodisme, en recomenaren al director de *El Nacional*. Crec recordar que es deia Raul Noriega. A la primera entrevista va dir-me que li portés alguna mostra del que jo podia fer. Aleshores vaig agafar la petita agenda on, dia a dia, jo havia anotat el que em passava al camp de concentració, i ho vaig transformar en una pila d'articles. Van agradar al director i els acceptà tots, en bloc: serien publicats en sèrie. Aquesta modesta però segura situació econòmica en permeté de portar a terme un vell somni: estudiar

Filosofia i Lletres. La Universitat, situada en un edifici colonial de gran bellesa, em va fascinar. Els professors que més recordo i estimo encara van ser Julio Jiménez Rueda, de La Torre i Francisco Monterde. Aquest darrer havia de tenir una gran influència a la meua vida literària a través de la seva presentació del *Pòpol-Vuh*. Amb el nom traduït al castellà —«El Libro del Consejo»—, havia inaugurat la Biblioteca del Estudiante Universitario. Aquell llibre em va apassionar.

I per si faltava alguna cosa, un meu company de *El Nacional*, Ermilo Abreu Gómez, també sentia una passió pel *Pòpol-Vuh*, del qual preparava una versió. No sabíem parar de res més. Més tard va publicar la seva versió a la col·lecció argentina Austral amb el nom de *Las Leyendas del Popol-Vuh*. Ermilo Abreu Gómez, amb pare d'ascendència catalana i mare d'origen maia, s'ha fet una sòlida fama amb obres com *Naufragio de Indios*, *Tata Cobo*, *La conjura de Xinum* i molts altres títols; també d'assaig i literatura infantil.

Mentrestant jo consolidava la meua situació a la Universitat i col·laborava assiduament a la seva *Revista de Filosofia y Letras*. També demanava al diari de ser tramès a diverses parts del país. Fins vaig fer un reportatge de la primera erupció d'un volcà... Però mai no deixava de llegir el *Pòpol-Vuh* en la versió de Francisco Monterde. En realitat, més que una lectura, es va convertir en una obsessió. No cal dir que el meu *Abans de l'Alba* té per font principal la versió de Francisco Monterde *El Libro del Consejo*. El contingut del *Pòpol-Vuh* està format per una abundant i autèntica part d'informació mitològica, fabulosa, i, en petita mesura, també d'història de Guatemala i de la resta de l'Amèrica central. El manuscrit original fou descobert a finals del segle XVII per Fray Francisco Ximénez, nascut a Ecija, Andalucia, l'any 1668. El desconegut autor del *Pòpol-Vuh* s'ha volgut identificar per alguns crítics amb un tal Diego Reynoso, però val à dir que no en tenim cap certesa. Senbla escrit entre els anys 1554 i 1558. Es comprèn de tota manera que l'autor del *Pòpol-Vuh* fou un indi molt versat en les creences indígenes i segurament de missaga sacerdotal, coneixedor de l'escriptura fonètica europea introduïda a Amèrica per les primeres escoles de missioners espanyols. Abans de la conquesta, els sistemes d'escriptura indis consistien, en termes generals, en pintar sobre un pergami o en un paper fet de la fibra de l'atzavara, objectes de contingut figuratiu i simbòlic. Per exemple, una filera de petjades com si fossin la marca d'uns peus sobre la terra significava la migració d'una tribu, un homenet amb una flor als llavis representava un poeta o un orador i així per l'estil. Aquests còdexs, tant per la gràcia del seu colorit i dibuix com per l'enginy que revelen són interessantíssims, però ja es comprèn que, per a la fixació d'un text, especialment d'un relat, tals pictografies no resultaven ni clares ni molt menys segures. Per això, quan l'autor ens diu que vol restaurar la coneixença de les tradicions quitxés, tal com havien estat «pintades» en el *Llibre del Consell* compremem l'entusiasme amb què devia usar l'alfabet llatí, tan superior tècnicamente a

l'escriptura plàstica de les velles pictografies. Llegir havia sigut, fins aleshores, una mena d'explicació amb paraules d'un quadre o d'un dibuix, tasca sotmesa a mil variants i a personals apreciacions.

Fray Francisco Ximénez va copiar el text quixé, i, en columna paral·lela, en donà una versió castellana. A un lector no especialment interessat en la vella cultura maia, ¿quin efecte li farà la lectura del *Pòpol-Vuh*? Cal reconèixer que el trobarà complicat, d'estil tan aviat sec com redundant, sense guine encís literari i d'una fosquedat descoratjadora, veïna del caos primitiu. El martelleig de la repetició de paraules sinònimes fatiga. Però també es cert que, de tant en tant, el lector serà pagat aquí i allà per la gràcia d'aquells fragments que el primitiu descobridor, Fray Francisco Ximénez, va qualificar gentilment de «cuentos para muchachos».

Abans de l'Alba deu la seva existència a la forta suggestió d'aquests fragments illuminadors, però és obra d'un caràcter completament diferent, de tal manera que la lectura d'*Abans de l'Alba* no suplirà mai la del llibre quixé. És simplement una altra cosa, tant pels elements nous, inventats, com per la forma com s'han usat els suggerits pel *Pòpol-Vuh*. He bastit un relat únic, coherent, amb plantejament, nus i desenllaç, amb personatges concrets de caràcter propi. He escrit doncs una novella. Dintre d'un vague maïsmes, he inventat episodis, n'he desenrotllat d'altres a penes suggerits pel *Pòpol-Vuh*, he usat alguna crònica missional i fins he recorregut, alguna vegada, a interpretacions d'arqueòleg (per exemple, al simbolisme trascendent del joc de pilota, segons Eduard Séler. Quant a la forma, he dividit el relat en breus capítols de tractament tècnic no gaire allunyat del conte, la rondalla o la narració breu, segons els casos. He procurat de tota manera no esbravar l'aspror, el profund sentit del grotesc, l'exotisme, la crueltat, la radical originalitat d'alguns fragments, però he fet parlar els personatges d'*Abans de l'Alba* com si fossin catalans. El meu esforç, doncs, ha sigut portar unitat, claredat i ordre al relat, individualitzar i humanitzar alguns personatges, tant els inventats com els transformats, introduir-hi en certa mesura la pietat i l'amor, i, en general, he lluitat perquè el caos es convertís en estil, segons la definició goethiana de l'art.

La primera edició d'*Abans de l'Alba* és de l'any 1954. Té el número 160 de la *Biblioteca Selecta* de Barcelona. La precedeix un pròleg entusiasta de Salvador Espriu. La novella fou molt ben rebuda per la crítica, d'una manera especial per Joan Triadú que no perdia ocasió de lloan-la i recomenar-la. L'any 1972, l'Editorial *Spes* en publica una edició dedicada als estudiants de català a nivell de batxillerat i universitari. Fou una edició molt ben presentada. Cada capítol compta amb explicacions, lèxic, notes i exercicis a cura del professor Albert Jané, que en feu un instrument pedagògic molt eficaç. Aquesta edició fou il·lustrada per l'artista Elvira Elias. La perfecció del dibuix, la fantasia de les formes, l'obstinat detallisme del rendiment fan d'aquestes il·lustracions un complement visual del text immillorable. Elvira Elias va assolir aquesta

presentació gràfica amb un intens estudi previ de l'estil maia que l'artista portà a terme amb gran tenacitat i sense estalvi d'esforç.

Aquesta edició pedagògica d'*Abans de l'Alba* fou deguda a l'apassionat interès per l'obra, de l'escriptor i crític literari Joan Triadú. Ell fou qui va aconsellar a *Spes* l'obra i els comentaris lingüístics i culturals que l'acompanyen, apart naturalment les esplèndides il·lustracions. Per aquesta raó crec que el gran èxit d'*Abans de l'Alba* —se n'han fet nou edicions entre *Spes* i *Aymà*—, pertany en gran part a Joan Triadú ja que el seu parer estimulava els mestres a recomanar l'obra. Des d'aquí em plau de donar a Joan Triadú, una vegada més, les més expressives gràcies.

Tampoc no poden faltar unes càlides paraules d'agraïment a la traductora d'*Abans de l'Alba* a l'idioma gallès, la Doctora en Filosofia i Lletres per la Universitat de Mèxic i Llicenciada en Lletres per la Universitat de Cambridge, Esyllt T. Lawrence, la meva muller. El seu profund coneixament de les dues llengües, entre moltes d'altres, ha fet possible que la més prestigiosa editorial de Galles, Gwasg Gomer, estigui a punt d'editar *Abans de l'Alba* amb el títol de *Cyn y Waur*.